Uređenje Marmontovog perivoja u Splitu za vrijeme Ante Bajamontija

Čović, Sara

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:162:165323

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-28**

Image not found or type unknown

Repository / Repozitorij:

University of Zadar Institutional Repository

zir.nsk.hr

Image not found or type unknown

Sveučilište u Zadru

Odjel za povijest umjetnosti
Preddiplomski sveučilišni studij povijesti umjetnosti (dvopredmetni)

Sara Čović

Uređenje Marmontovog perivoja u Splitu za vrijeme Ante Bajamontija

Završni rad

Zadar, 2018.

Sveučilište u Zadru

Odjel za povijest umjetnosti
Preddiplomski sveučilišni studij povijesti umjetnosti (dvopredmetni)

Uređenje Marmontovog perivoja u Splitu za vrijeme Ante Bajamontija

Završni rad

Student/ica:
Sara Čović

Mentor/ica:
doc. dr. sc. Antonija Mlikota

Zadar, 2018.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Sara Čović,** ovime izjavljujem da je moj **završni** rad pod naslovom **Uređenje Marmontovog perivoja u Splitu za vrijeme Ante Bajamontija** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 24. rujan 2018.

Uređenje Marmontovog perivoja u Splitu za vrijeme Ante Bajamontija

Dalmaciju druge polovice 19. stoljeća potresale su teške političke okolnosti u kojima je dolazilo do žestokih sukoba autonomaša i narodnjaka. Upravo u tom razdoblju, točnije od 1860. do 1880. godine, na mjesto gradonačelnika grada Splita zasjeo je dr. Ante Bajamonti, vođa autonomaške stranke. Bajamonti je učinio velike napore kako bi Split uzdigao na razinu europskog grada, a to je činio prvenstveno ambicioznim graditeljskim pothvatima. Ovaj rad je usmjeren na gradnje koje je Bajamonti ostvario na Marmontovoj poljani, terenu kojeg je u prvoj polovici 19. stoljeća namjeravao urediti francuski general Auguste Marmont. Kako bi istakao povezanost Dalmacije s talijanskom kulturom Bajamonti je za projekte na Marmontovoj poljani angažirao talijanske majstore, a cijeli kompleks je odisao mletačkim duhom. Nakon pobjede narodnjaka na lokalnim izborima 1880. godine Bajamontijeve zasluge za grad Split pokušavale su se osporiti, a građevine nastale prema njegovoj zamisli postale su trn u oku njegovih političkih protivnika, ali i splitskog puka. Graditeljski pothvati koje je ostvario Bajamonti od tog vremena, a posebno za vrijeme talijanske okupacije Dalmacije, dobile su pogrešne političke konotacije i samim time pogrešan sud o umjetničkoj vrijednosti. Iz tih razloga ta vrijedna umjetnička postignuća druge polovice 19. stoljeća postala su zanemarena sve do današnjih vremena.

Ključne riječi: Ante Bajamonti, urbanizacija Splita, Marmontova poljana

Sadržaj

1. Uvod 1
2. Pregled dosadašnjih istraživanja 2
3. Ciljevi rada 3
4. Ante Bajamonti 3
5. Regulacijski plan 6
5.1. Marmontov perivoj 7
5.2. Palača Bajamonti-Dešković 8
5.3. Teatro Bajamonti 10
5.4. Prokurative 12
5.5. Monumentalna česma 13
6. Zaključak 15
7. Literatura 17
8. Prilozi 19

1. Uvod

Buđenje nacionalne svijesti u Hrvatskoj 19. stoljeća, kao u ostatku Europe, bio je refleks na događaje vezane uz Francusku revoluciju. Nacionalni preporod u Hrvatskoj bio je u zamahu od 1835. do 1848. godine, kada ga je ugušio Bachov apsolutizam. Situacija u Dalmaciji bila je nešto drugačija s obzirom da je ona od ostatka Hrvatske stoljećima bila odvojena povijesno-političkom situacijom i slabom prometnom povezanošću. Narodnjaštvo se u Dalmaciji počelo javljati tek oko 1860. godine, usporedno s pojavom autonomističkog pokreta koji je bio derivat talijanskog *Risorgimenta* s kojim su bili upoznati dalmatinski studenti koji su se obrazovali u Padovi.[1]

Autonomistički pokret u Dalmaciji se dugo tumačio kao pokret kojem je cilj bio pripojenje Dalmacije Italiji, koja je u to vrijeme također prolazila kroz proces ujedinjenja. Iako su autonomaši često isticali povezanost s talijanskim kopnom i kulturnom, oni su se zalagali za autonomiju pokrajine Dalmacije za koju su vjerovali da nema ništa zajedničko s ostatkom Hrvatske, štoviše, stanovništvo sjevera Hrvatske su podrugljivo zvali „*oni preko Velebita*“. Tako je druga polovica 19. stoljeća u Dalmaciji na političkom planu bila u znaku sukoba narodnjaka i autonomaša. Politički sukobi bili su posebno naglašeni u Splitu za vrijeme gradonačelnikovanja dr. Ante Bajamontija.[2]

Vrijeme Bajamontijevog prethodnika, Šimuna Michieli-Vitturija, bilo je obilježeno Bachovim apsolutizmom u kojem su bile zabranjene političke stranke, a time onemogućeni i svi politički sukobi.[3] Za razliku od tog perioda, Bajamontijeva vlast u Splitu bila je poprište brojnih političkih sukoba između autonomaša, na čelu s Bajamontijem i narodnjaka, na čelu s Gajom Bulatom. Bajamonti je na početku svog gradonačelničkog mandata, koji je trajao od 1860. do 1880. godine, bilo iznimno popularan među pukom. Popularnost je bila potpomognuta činjenicom da je Bajamonti programom urbanizacije Split htio uzdići na razinu modernog europskog grada. Sedamdesetih godina 19. stoljeća njegova je popularnost počela opadati zbog stalnih sukoba unutar stranke te zbog sve veće popularnosti narodnjaka koji su se posvetili osvještavanju puka koji je živio u splitskim predgrađima. Godine 1882. na lokalnim izborima u Splitu pobijedila je narodnjačka stranka koja je za vrijeme vlasti imala

[1] D. KEČKEMET 2007., 11., 13.
[2] D. KEČKEMET 2007., 13., 16., 17.,
[3] G. NOVAK 1965., 181.

cilj osporiti Bajamontijeve zasluge zbog čega je on dugo vremena bio zaboravljen u splitskoj povijesti.[4]

Proučavajući Split 19. stoljeća, Ante Bajamonti je najzaslužnija osoba u uzdizanju grada iz zaostalog provincijskog središta u rang razvijenog europskog grada. Njegov lik i djelo nemoguće je izostaviti u pregledu umjetničke produkcije grada i sagledavanju splitskog urbanizma 19. stoljeća koji je proizveo Split onakav kakav danas jest.[5]

2. Pregled dosadašnjih istraživanja

Zbog pristranog tumačenja političkih događaja u Dalmaciji druge polovice 19. stoljeća Ante Bajamonti i njegove zasluge za razvoj Splita dugo su vremena bile osporavane. Nakon poraza na izborima 1882. godine Bajamonti je zagovarao splitske autonomaše da se izjašnjavaju kao Talijani i da na taj način, kao nacionalna manjina, žive u Dalmaciji. Iz tog razloga se Bajamontija počelo povezivati s talijanskim pokretom iredentista. Nakon smrti Bajamonti je dugo vremena bio zaboravljen u hrvatskoj historiografiji, a talijanski autori su ga slavili kao iredentista. Nemar za zasluge istaknutog splitskog gradonačelnika može se uočiti u brojnim postupcima splitskih vlasti i puka. Jedno od primjera je činjenica da mu nakon smrti nitko nije podigao spomenik na Sustipanskom groblju, a još je gori podatak da su njegovi ostaci trebali završiti u masovnoj grobnici kada se groblje premještalo na današnju lokaciju Lovrinac. Na intervenciju Duška Kečkemeta Bajamontijevi ostaci su dostojno preneseni na Lovrinac i pokopani u zajedničku spomeničku grobnicu splitskih gradonačelnika.[6]

Veliki iskorak u rasvjetljavanju političke situacije u Dalmaciji, odnosno shvaćanju djelovanja autonomaša, napravio je Josip Vrandečić u svojoj knjizi *Dalmatinski autonomistički pokret u XIX. stoljeću*. Važno je istaknut i Duška Kečkemeta koji je jedna od najzaslužnijih osoba u dokazivanju važnosti Ante Bajamontija za grad Split te je jedan od rijetkih koji je radio na očuvanju spomenika koji se vezuju uz Bajamontija. Od zaslužnijih autora, važno je istaknuti Slavka Muljačića i Stanka Piplovića koji su u svojim radovima Bajamontijeve spomenike pokušali oduzeti zaboravu. Također, Grga Novak u svojim knjigama *Povijest Splita* nije izostavio naglasiti važnost Bajamontijevih nastojanja da planom urbanizacije unaprijedi grad. U novijem vremenu počinje rasti interes za ostavštinom jednog od najzaslužnijih splitskih gradonačelnika, a često se povlači pitanje rekonstrukcije

[4] D. KEČKEMET 2007., 8., 22., 23., 27.
[5] D. KEČKEMET 2007., 8.
[6] D. KEČKEMET 2007., 311., 319., 320.

Monumentalne česme. Ponovni interes za ostavštinom 19. stoljeća u Splitu može se vidjeti na primjerima restauracija kao što je ona koja je započela 2014. godine na jednoj od fontana koje je Bajamonti postavio u znak kraja radova na splitskom vodovodu, a nalazi se na splitskom pazaru.[7] U tijeku je i restauracija oslika i poda u palači Bajamonti-Dešković koju je vodio dr. sc. Branko Matulić i kasnije mr. sc. Tonči Borovac.[8]

3. Ciljevi rada

Već je istaknuto kako se Bajamontijeva ostavština i značenje za grad Split kontinuirano boja u političke boje. Događaji u Dalmaciji tog vremena se i dalje pogrešno tumače, kako u puku tako i u znanstvenim krugovima. Posebno nerazumijevanje vezano je uz djelovanje autonomističkog pokreta, kojem je Bajamonti bio na čelu, koji se izjednačava s iredentizmom, a pripadnike tog pokreta se vidi kao talijanaše koji su Dalmaciju htjeli pripojiti Italiji.

Cilj rada je objektivno sagledati političke struje koje su bile u sukobu za vrijeme gradonačelnikovanja Ante Bajamontija. Važno je naglasiti kako su istraživanja na tom polju otežana zbog činjenice da je arhiv s općinskim dokumentima u Splitu izgorio 11. rujna 1943. godine nakon kapitulacije Italije.[9] Tom prigodom su izgorjeli brojni dokumenti o gradnjama te sami nacrti pojedinih projekata. Naglasak će biti postavljen na urbanistička rješenja koja su bila inicirana za vrijeme Bajamontijeve vlasti. Zbog velike produkcije u tom vremenu pregled će biti usmjeren na gradnje koje su se odvijale na Marmontovom perivoju kojeg je sa sličnim ciljevima htio urediti francuski general Marmont. Cilj pregleda je istaknuti važnost djelovanja Ante Bajamontija u Splitu i pokušati bez političkih konotacija valorizirati važne splitske spomenike tog perioda.

4. Ante Bajamonti

Kada je 1860. godine bio izabran za gradonačelnika, Ante Bajamonti u puku je već slovio kao istaknuti građanin. Bio je izabran u doba apsolutizma u Austro-Ugarskoj te se nije moglo znati za njegova autonomistička politička opredjeljenja, a pretpostavlja se da je upravo njegovo djelovanje prepriječilo put ujedinjenju Dalmacije i Hrvatske 1861. godine. Međutim, važno je naglasiti kako je do 1867. Bajamonti predvodio liberalnu političku grupu unutar koje

[7] K. LUJAK 2015.
[8] B. MATULIĆ 2007., 267.
[9] S. MULJAČIĆ 2011., 175.

su djelovali i narodnjaci i autonomaši. Tek nakon razilaženja te grupe 1867. je Bajamonti počeo snažno zagovarati autonomističku politiku.[10]

Ante Bajamonti rođen je 18. rujna 1822. godine u Splitu gdje je djetinjstvo proveo u obiteljskoj kući u današnjoj Alešijevoj ulici, unutar južnih bedema Dioklecijanove palače. U vrijeme njegova rođenja obitelj je već generacijama boravila u Splitu, a pretpostavlja se da su Bajamonti plemići, podrijetlom iz Španjolske, koji su u službi kralja Alfonsa VII. u 12. stoljeću preselili na Siciliju. Preci Ante Bajamontija su u Splitu zabilježeni već 1704. godine.[11]

Kao i ostali plemići tog vremena u Dalmaciji i Bajamonti je otišao u Padovu na studij medicine. Upravo je ondje usvojio politički žar, unutar sredine u kojoj se počela javljati želja za ujedinjenjem rascjepkane Italije. Po završetku studija vratio se u Split gdje je ubrzo napustio liječničku praksu što je mogao učiniti jer je od tete Elene Cippico naslijedio veliko bogatstvo i posvetio se političkoj karijeri. Zbog svog protivljenja bečkom centralizmu često je bio na meti policijskih premetačina, a nekoliko puta je na kraće vrijeme boravio u zatvoru. Unatoč pobunjeničkoj prošlosti gradske vlasti su podržale njegovu kandidaturu za gradonačelnika Splita 1860. godine.[12]

Ante Bajamonti je na političkom planu bio iznimno liberalan i demokratičan. Za te vrline mogao se ugledati na svog strica, također istaknutog Splićanina, Julija Bajamontija, a uzor su mu mogli biti i ideali Francuske revolucije. Bio je izniman govornik, tečno se izražavao na talijanskom dok je na hrvatskom, kojim su tada pričali seljaci iz splitskih predgrađa, bio nesiguran. Brojni suvremenici su ga hvalili i divili mu se, čak i narodnjaci, a puk ga je naprosto obožavao i iz milja ga zvao „*ćaća*“. Zanimljiv je i podatak da sa ženom nije imao djece pa je često znao govoriti kako mu je narod jedino dijete.[13]

U svojim govorima Bajamonti je često iznosio kako razumije težnje i zahtjeve narodnjaka, ali se jasno protivio pripojenju Dalmacije ostatku Hrvatske. Po njegovom mišljenju Dalmacija u kulturnom, povijesnom i geografskom kontekstu nije imala ništa zajedničko s Hrvatskom. Dalmatinsku kulturu, koja se izrodila iz antičke tradicije, vidio je kao kulturu demokracije koja je bila u suprotnosti s feudalizmom Hrvatske. Smatrao je da će hrvatski jezik u jednom trenutku prevladati nad tadašnjim općeprihvaćenim talijanskim, ali je

[10] G. NOVAK 1965., 324., 325.
[11] D. KEČKEMET 2007., 31.
[12] D. KEČKEMET 2007., 38.-40.
[13] D. KEČKEMET 2007., 40., 42., 43., 45.

isticao kako još nije došlo vrijeme za taj jezik jer je nerazvijen i malotko je mogao njime komunicirati. To Bajamontijevo stajalište potkrepljuju i njegovi pokušaji da govori hrvatskim jezikom kako bi ga razumjeli i pučani. U svojim političkim govorima često je kritizirao nazadnost hrvatskih, odnosno ugarskih zakona, a najveći problem je vidio u tome što je vjekovima Dalmacija bila pod dominantnim utjecajem apeninskih gradova dok se Hrvatska nalazila u njemačkom kulturnom krugu.[14]

Zakletvu gradonačelnika Bajamonti je položio 4. siječnja 1860. godine. Split je u to vrijeme bio zapušteni gradić na rubu Austro-Ugarske i upravo je Bajamonti u njemu vidio budućnost. Usmjerio se komunalnoj djelatnosti što mu je osiguralo još veće odobravanje splitskog stanovništva. Posebno je značajna činjenica da je sve građevinske pothvate uspio izvesti bez kredita i bez poreznih nameta građanima. Za vrijeme svog mandata, koji je trajao dvadeset godina, Bajamonti je uveo brojne inovacije u gradske institucije. Jedna od prvih akcija koje je pokrenuo bilo je otvaranje štedionice koja je trebala pomagati najpotrebitijima u gradu. On je uveo potpunu transparentnost u općinsko djelovanje tako da su sva izvješća sa zasjedanja postala javna, a za taj zadatak zaposlen je i prevoditelj koji je sve dokumente s talijanskog prevodio na hrvatski jezik. Posebno se zalagao na polju obrazovanja šireg puka te je poticao otvaranje čitaonica i velike je napore uložio u obrazovanje žena.[15]

Godine 1880. godine splitska Općina bila je raspuštena zbog sukoba narodnjaka i autonomaša, a slično se dogodilo i 1863. kada je Bajamontija nakratko zamijenio narodnjak Franjo Lanza. Kada je odstupio s gradonačelničke dužnosti narodnjaci su Bajamontija kritizirali zbog njegovih malverzacija koje su bile vezane uz građevinske djelatnost u Splitu, što je bio opravdano jer je Bajamonti često mimo propisa i bez odobrenja vlade započinjao projekte, a utvrđeni su i propusti vezani uz financiranje tih gradnji. Bajamonti se htio ograditi od tih optužbi, ali je na kraju vodstvo u autonomaškoj stranci prepustio Zadraninu Luigiju Lapenniju te se povukao iz političkog života. Nakon pobjede narodnjaka na izborima 1882. godine Bajamonti je izdao brošuru u kojoj se žali na brojne propuste u provođenju izbora, ali na kraju zaključuje „*Uvjeren da sam izvršio sve svoje dužnosti, krajnje savjesno, ja napuštam, neveseo, ali miran, borbu u javnom životu, gdje sam imao nerijetka zadovoljstva, ne malena, ali svakako mnogo više gorčina, razočaranja i očajanja*“ čime je sažeo djelovanje u splitskoj Općini i oprostio se od političke karijere.[16] Kako se i dalje nije slagao s narodnjačkom

[14] D. KEČKEMET 2007., 54.-56.
[15] D. KEČKEMET 2007., 61., 62., 64., 66., 97.
[16] D. KEČKEMET 2007., 308.

ideologijom počeo se izjašnjavati kao Talijan. Njegovo nacionalno izjašnjavanje nije imalo veze s iredentizmom već je to bio Bajamontijev način da živi unutar tadašnje narodnjačke Dalmacije.[17]

Duško Kečkemet napominje kako se Anti Bajamontiju u njegovom gradonačelničkom mandatu mogu zamjeriti mnoge stvari, ali isto tako treba shvatiti kako je sve bilo činjeno za boljitak Splita. Nakon poraza na izborima Bajamonti je bio napadan od strane narodnjaka i puka. Nije dobro podnosio moralne i političke udarce te je 1891. godine teško obolio. Umro je 14. siječnja 1891. kada se trebao održati karneval, ali je njemu u čast u gradu vladao muk. Sprovod je bio održan tri dana nakon, a pogrebna povorka je bila beskonačna iako se u njoj nije našao ni jedan član splitske Općine. Njegova udovica morala je prodati obiteljski nakit kako bi podigla skromnu grobnicu te je do kraja života živjela u oskudici, a doživjela je i prodaju palače na splitskoj rivi.[18]

5. Regulacijski plan

Na prvoj sjednici javne Općinske skupštine Splita za vrijeme gradonačelnikovanja Ante Bajamontija, 6. lipnja 1862. godine, iznesena je potreba za stvaranjem regulacijskog plana gradnje. Bajamonti je tada iznio primjedbu kako se gradnje u Splitu odvijaju stihijski te je imenovao inženjera Francesca Locatija za izvođenje plana urbanizacije uz nadgledanje tadašnjeg konzervatora Vicka Andrića. Locatijev plan je bio usvojen na sjednici održanoj 24. srpnja 1862. godine, međutim on nije sačuvan jer je zajedno s popratnom dokumentacijom uništen u požaru općinskih zgrada 11. rujna 1943. godine.[19]

Pretpostavlja se da su osnovne smjernice regulacijskog plana bile osigurati prozračnost uskih splitskih ulica, odnosno poboljšanje higijenskih uvjeta te gradnja novih prometnica, ulica i trgova. Neka od rušenja koja su bila obuhvaćena regulacijskim planom su bila probijanje Dioklecijanovih podruma, čime se ponovno uspostavila veza od Zlatnih vrata do rive, otvorena je Carrarina poljana te su srušene brojne kuće u Getu i Velom Varošu. U tom periodu u arhitekturi je prevladavao historicistički stil, kod svjetovnih gradnji se cijenio neorenesansni stil, kod sakralnih zdanja neoromanički, a za komunalne gradnje je bio primjeren neogotički stil. S. Muljačić pretpostavlja da je planom bila predviđena gradnja zgrade zaklade Martinis-Marchi na križanju današnje Vukovarske i ulice Domovinskog rata,

[17] D. KEČKEMET 2007., 55., 279., 293., 298., 307., 311., 312.
[18] D. KEČKEMET 2007., 314., 316., 319., 320.
[19] S. MULJAČIĆ 2011., 174., 175.

Teatro Bajamonti i Prokurative te uređenje pazara nakon preuzimanja trga ispred dominikanskog samostana.[20] Zanimljivo je da su se svi projekti odvijali u suglasnosti s Uresnim povjerenstvom koje je bilo imenovano 1854. godine, a koje se bavilo estetskim aspektima novogradnji. O radu povjerenstva se zna iznimno malo jer je i ta dokumentacija izgorjela zajedno s općinskim zgradama koje su nakon pobjede narodnjaka na izborima bile smještene u prostore današnje glazbene škole Josipa Hatzea u ulici kralja Tomislava.[21]

Jedan aspekt Regulacijskog plana bavio se i planom obnove starog rimskog vodovoda koji je bio onesposobljen najezdom Avara u 7. stoljeću.[22] Split se vremenom sve više širio, a opskrba vodom postala je ozbiljan problem koji se trebao što prije riješiti. Vicko Andrić se od 1845. do 1857. godine, još u vrijeme gradonačelnikovanja Šimuna Michieli-Vitturija, intenzivno bavio proučavanjem starog vodovoda. Njegov projekt preuzeo je i dovršio Francesco Locati, a plan je proveden između 1878. i 1880. kada je Općina, uz veliku pomoć gradonačelnika, uspjela osigurati financijska sredstva.[23]

Kako bi povećao prometnu važnost grada, Ante Bajamonti je htio Split željezničkim vezama povezati s Beogradom te uvesti brodsku liniju prema Pescari što bi bila najkraća prometna linija iz unutrašnjosti prema Rimu. Tu zamisao, uza sve napore, nije uspio izvršiti zbog političkih prepreka jer je bečka vlada podupirala luke u Trstu i Rijeci te joj je išao u prilog zamiranje splitske luke.[24]

Druga polovica 19. stoljeća je uistinu obilježena procvatom Splita koji je uvelike bio potpomognut ustrajnošću Bajamontija. Postoje još brojni projekti koji su bili zamišljeni i izvedeni u tom periodu kao što je uvođenje plinske rasvjete u grad. Ipak ovaj pregled će biti usmjeren na najznačajnije gradnje koje su ostvarene u Splitu za vrijeme njegova gradonačelnikovanja, a koncentrirane su na Marmontovom perivoju.

5.1. Marmontov perivoj

Do početka 19. stoljeća zapadni dio splitske rive, odnosno prostor između Velog Varoša i centra grada zauzimao je kaštel koji je nakon turskih osvajanja izgubio svoju svrhu i u gradu stvarao prometne probleme. Uklanjanje tog objekta bilo je predviđeno velikim projektom rušenja starih gradskih zidina od strane francuskog generala Augustea Marmonta

[20] S. MULJAČIĆ 2011., 181., 182., 185.
[21] S. PIPLOVIĆ 1991., 151.-153.
[22] S. MULJAČIĆ 2011., 176.
[23] S. MULJAČIĆ 1994., 221., 222.
[24] D. KEČKEMET 2007., 97.

koji je u Dalmaciji obnašao dužnost vojnog zapovjednika. Kaštel je srušen u lipnju 1807. godine zaslugom seljačkog stanovništva splitskih predgrađa koji su bili prisilno angažirani na zadacima rušenja gradskih zidina.[25]

Nakon rušenja kaštela na zapadnom dijelu splitske obale otvorio se veliki prostor (Slika 1.) kojeg je Marmont namjeravao urediti u gradski park. Kako bi prikupio potreban novac za projekt uređenja, general je krenuo u prodaju zemljišta koji su bili zaplijenjeni za vrijeme ulaska francuskih trupa u Dalmaciju 1807. godine. Zemljišta se nisu toliko brzo prodavala kako je bilo zamišljeno, stoga je Marmont od providura Vicenza Dandola, koji je tada obnašao funkciju civilnog upravitelja Dalmacije, uzeo zajam. Zbog financijskih problema radovi na uređenju parka tekli su iznimno sporo.[26]

Istočno od Marmontovog perivoja, prilikom uređenja, probijena je današnja Marmontova ulica koja je bila prva pravocrtna, široka ulica u Splitu i koja je postala odrednica za daljnji urbanistički razvoj grada.[27] Radovi u parku, koji su započeti 1807. godine, bili su okončani 1811. godine, a u središte je bio postavljen spomenik generalu u kojeg je bilo ukorporiran stup iz ranokršćanske crkve na Sustipanu. Zbog nemara gradskih vlasti i građana, park je nakon uređenja počeo propadati, a već u drugoj polovici 19. stoljeća taj prostor je slovio kao zapuštena ledina na kojoj je Bajamonti zamislio i ostvario svoj izvanredan kompleks građevina, današnjih simbola grada Splita.[28]

Arhitektonska cjelina koju je zamislio Bajamonti trebala je odisati mletačkim duhom i stoga su najčešće bili angažirani talijanski slikari, kipari i arhitekti. Cjelinu čine palača Bajamonti-Dešković, Prokurative s nekadašnjim *Teatro Bajamonti*, Monumentalna česma te franjevački samostan koji je za vrijeme Bajamontija dobio istočno pročelje u neorenesansnom stilu (Slika 2.).[29]

5.2. Palača Bajamonti-Dešković

Prva građevina kojom je počela Bajamontijeva intervencija u Marmontov perivoj bila je njegova palača na zapadnom dijelu splitske rive, točnije na predjelu zvanom Šperun. Ta monumentalna građevina i danas je glavna vizualna okosnica u vizuri rive.

[25] S. PIPLOVIĆ 2015., 245., 246.
[26] G. NOVAK 1965., 72., 73.
[27] S. MULJAČIĆ 1990., 120.
[28] S. PIPLOVIĆ 2015., 246., 247., 248.
[29] B. MATULIĆ 2007., 256.

Teren na kojoj je izgrađena palača Općina je 1854. stavila na prodaju kako bi sakupila potreban novac za obnovu vodovoda. Ante Bajamonti kupio je teren za 8000 forinti, spreman da zagušljivu trokatnicu u Alešijevoj ulici zamijeni novim domom. Na tom mjestu još uvijek se nalazio barokni polubastion kojeg je Bajamonti dao srušiti. Gradnju, koja je bila okončana 1858. godine, isplatio je prodajom naslijeđene palače u Veneciji, na Canalu Grande. To je bila prva značajna splitska gradska palača u 19. stoljeću.[30]

Bajamontijeva palača nastala je u stilu renesansnih talijanskih palača. Istočno pročelje je jedino ukrašeno u neorenesansnom stilu dok ostala tri krila zatvaraju unutrašnje dvorište. Ukrašavanje samo reprezentativnog pročelja (Slika 3.) je mletačka tradicija te je ono podijeljeno na pet horizontalnih i tri vertikalne zone uz pomoć dva bočna blago istaknuta rizalita. Najdonja horizontalna zona izvedena je u *bugnatu* te je u središnjoj vertikalnoj zoni smješteno pet lučno zaključenih vrata dok su na bočnim istacima izvedene po dvije monofore. U gornjim zonama je smješteno po devet pravokutnih prozora od kojih su oni na zadnjoj etaži najmanji te nemaju balustradu. Prozori u drugoj i četvrtoj vertikalnoj osi imaju zabatne završetke. Izvorno je pročelje bilo ožbukano bijelom za razliku od današnje crvene žbuke. Pročelje je zaključeno frizom i blago istaknutim vijencem ponad kojeg su postavljene četiri skulpture u kojima D. Kečkemet prepoznaje izraz Luigija Cecconija koji je izradio Monumentalnu česmu. Te skulpture su 2007. godine zamijenjene kopijama.[31]

Unutar četverokatnice bile su smještene brojne institucije. Na *piano nobile* nalazio se Bajamontijev reprezentativni stan koji je s dva odvojena stubišta bio podijeljen na javne i privatne prostorije. Stan se sastojao od dvanaest soba i tri salona u kojima se nalazilo pozlaćeni namještaj u stilu baroka i rokokoa, a za koji se pretpostavlja da je Bajamonti dopremio iz naslijeđene venecijanske palače. Stan je obilovao skupocjenim predmetima, između ostalog bistama Dantea, Petrarce i Tassa te mramornom skulpturom rimskog vojnika, danas pohranjenih u Muzeju grada Splita.[32]

Najdragocjeniji element Bajamontijevog stana su stropni oslici koje je u fresko tehnici izveo Antonio Zuccaro. Oslici su sačuvani u tri salona od ukupno 100 metara kvadratnih veličine te je njihovim pregledom 2003. godine utvrđeno da su u iznimno lošem stanju. Oslici su izvedeni u stilu akademizma koji je bio cijenjen u provinciji, a po svojoj su veličini i kvaliteti neuobičajeni za Dalmaciju tog vremena, ali odgovaraju važnosti naručitelja.

[30] D. KEČKEMET 2007., 164., 166.
[31] D. KEČKEMET 2007., 166., 178.
[32] D. KEČKEMET 2007., 167.

Ikonografski najsloženiji oslik nalazi se unutar medaljona u središtu stropa središnjeg salona (Slika 4.) gdje je prikazan Zeus s orlom i munjom te Hera sa žezlom i paunom. Ispod vrhovnih božanstava u dinamičnoj kompoziciji prikazane su muze Klio, Uranija i Geometrija te alegorije glazbe, slikarstva i kiparstva s pripadajućim atributima. Kompoziciju upotpunjuju anđeli s lovorovim vijencima. Na sjevernom i južnom dijelu stropa u manjim medaljonima prikazano je šest portreta istaknutih ličnosti antičkih vremena, među kojima se mogu prepoznati Homer i Vergilije. Druga dva salona oslikana su motivima rijeka, krajolika, bilja i životinja. Restauracija oslika Bajamontijevog stana iznimno je otežana zbog godina propadanja koje su prouzročene nemarom stanara te zbog nove betonske konstrukcije gornjih katova, a pojavila se potreba zaštite intarziranog parketa unutar stana.[33]

5.3. Teatro Bajamonti

Druga i vjerojatno najznačajnija građevina koju je Bajamonti ostvario u Splitu bilo je kazalište na Marmontovom perivoju. Do tog trenutka Split od antičkih vremena i teatra u Saloni nije imao pravo kazalište. Predstave su se izvodile na otvorenom, često pred katedralom do izgradnje prve kazališne dvorane na prijelazu 17. i 18. stoljeća koja je bila smještena unutar Komunalne palače na Pjaci. Međutim, kada je palača srušena 1821. Split je ponovno ostao bez stalnog prostora za izvedbu predstava, a kao supstitucija podizana su razna privremena zdanja. Ante Bajamonti, još prije nego što je postao gradonačelnik, pokazao je veliku ustrajnost i interes za izgradnju prve zgrade kazališta.[34]

Godine 1851. na Bajamontijevu inicijativu osnovano je Društvo za izgradnju kazališta. Društvo se zalagalo da se zgrada kazališta podigne na tada već zapuštenom Marmontovom perivoju. Taj predio grada je bio u državnom vlasništvu Austro-Ugarske Monarhije, odnosno ona je bila vlasnik kula i zidina koje su se prije Marmonta nalazile na tom prostoru pa se vlasništvo nakon rušenja istih prebacilo na teren perivoja. Općinsko preuzimanje vlasništva nad perivojem teklo je iznimno sporo, točnije do 1857. kada je Općina državi isplatila tisuću forinti i time postala vlasnik zemljišta. Iste godine, zbog stalnih sukoba s Općinom, Društvo za izgradnju kazališta se raspustilo te su na sjednici Općine imenovane tri osobe koje su bile zadužene za daljnji plan izgradnje kazališta. Ante Bajamonti je na tu odluku uložio molbu u kojoj se sam obvezao za realizaciju izgradnje kazališta. Općina je molbu prihvatila 1859., a već iste godine kazalište je bio otvoreno.[35]

[33] B. MATULIĆ 2007., 256., 257., 259.
[34] D. KEČKEMET 2007., 198.-200.
[35] G. NOVAK 1965., 448.-450.

Prvi plan kazališta i bočnih krila osmislio je venecijanski arhitekt Giovanni Battista Meduna koji je u to vrijeme slovio kao jedan od najboljih arhitekata u projektiranju kazališnih zgrada. Kazalište je bilo izvedeno prema Meduninu projektu u stilu neorenesanse iako je arhitekt na pročelju zamislio bogatije ukrase, a zanimljiv je detalj da je već na prvim nacrtima Meduna na atici ispisivao *Teatro Bajamonti* (Slika 5.), što je očito bila Bajamontijeva želja, a što je Općina tek kasnije odobrila. Gradnju je financirao sam Bajamonti, a uloženi novac je vratio prodajom loža. U roku od pet mjeseci od početka gradnje kazalište je bilo u funkciji, iako nedovršeno, a svečano je otvoreno 27. prosinca 1859. Verdijevom operom *I Lombardi*.[36]

Kazalište je bilo dugo 44 metra i široko 23 metra. Pozornica je bila duga 14 metara i široka 22 metra, gledalište je bilo promjera 13 metara, a iznad njega pružalo se 57 loža na tri kata te je dio trećeg kata služio kao galerija za puk (Slika 6.). Lože su bile ukrašene pozlaćenim štukaturama u stilu rokokoa. Unutrašnji raspored prostorija osmislio je Miho Klaić koji je surađivao na izgradnji zadarskog kazališta. Prednji dio kazališne zgrade bio je namijenjen za brojne sadržaje. U podrumu se nalazio stan čuvara te kuhinja, prvi kat je služio kao atrij, mala kavana i kazališni ured, na drugom katu je bila smještena gostionica, a na zadnjem katu je bio hotel koji je bio namijenjen gostujućim grupama, a sastojao se od 20 soba.[37]

Pročelje (Slika 5.) je horizontalno bilo podijeljeno na četiri, a vertikalno na tri zone. Najdonja zona je bila izvedena u *bugnatu* i imala je sedam pravokutnih ulaza od kojih su tri u središnjoj vertikalnoj osi bili veći od četiri u bočnim osima. Tri gornje vodoravne osi su bile identične s po tri bifore u središnjoj vertikalnoj osi i četiri monofore u bočnim osima. Iznad vrata i prozora bio je zamišljen bogati ukras, a iznad manjih bočnih vrata bile su zamišljene niše s poprsjima, ali taj ukras nikada nije bio izveden. Nisu bila izvedena ni bočna krila s po još jednim ulazom i biforama iznad. Trg ispred kazališta bio je uređen izgradnjom fontana i zasađenim stablima.[38]

Od dekoracije koja je bila vezana uz zgradu najznačajniji je bio oslik stropa gledališta kojeg je izveo Antonio Zuccaro iz Trsta. Slikar je većinom radio u Dalmaciji, a oslikao je i svod uništenog zadarskog kazališta. Ikonografski program oslika bio je usmjeren veličanju povijesti „domovine“ Dalmacije, a osmislio ga je sam Bajamonti. Oslik je sadržavao alegoriju Liburnije koja naseljava dalmatinske krajeve, alegoriju Dalmacije koja se sedam puta odupire

[36] D. KEČKEMET 2007., 211., 213., 216.
[37] D. KEČKEMET 2007., 216., 217., 227., 228.
[38] D. KEČKEMET 2007., 211., 213.

rimskom orlu i osmi put pada, Dalmaciju koju opsjedaju barbarski narodi i koja na obali ustanovljuje svoju autonomiju, Dalmaciju koja razvija zastavu općinske uprave, Dalmaciju koja se hrabro bori protiv turskih osvajanja, Dalmaciju u godini 1859. te prikaz apoteoze Dalmacije koja udružuje istočnjačku i zapadnjačku kulturu. Uokolo glavnog prizora s alegorijama bilo je naslikano 26 medaljona s likovima istaknutih Dalmatinaca od Dioklecijana do Bajamontijevih suvremenika. Zuccaro je oslike izveo vješto u stilu akademskog realizma.[39]

Kazalište je služilo za razne kulturne manifestacije, koje su u gradu označile kulturni preporod, ali i za političke govore i nadmetanja čime se prenaglašava uloga autonomaške propagande, kao i za sva Bajamontijeva ostvarenja u Splitu. Tom kulturnom centru grada naznačen je kraj kada je 15. svibnja 1881. oko 11 sati u njemu buknuo požar. Vatra se brzo širila zgradom zbog drvenog namještaja, tramontane i slabe opremljenosti vatrogasaca, a ugašena je tek oko 20 sati. Kazalište je bilo u potpunosti uništeno, a odmah su se pojavile i špekulacije o mogućem uzroku požara. Sam Bajamonti je vjerovao da su požar podmetnuli njegovi politički protivnici, ali nije dugo očajavao već je iste godine dao izraditi projekt za gradnju još većeg i raskošnijeg kazališta. Kako su na vlasti u gradu tada bili narodnjaci Bajamontijev prijedlog je bio odbačen, a prihvaćen je prijedlog za gradnju manjeg kazališta u tadašnjem predgrađu Dobri što jasno ukazuje na politizaciju gradnje nove zgrade kazališta. Bajamonti je uništeni *Teatro Bajamonti* dao obnoviti, a 1898. godine u njemu je uređeno skromnije ljetno kazalište s 300 sjedala pod otvorenim nebom. Na nekadašnjoj lokaciji Bajamontijevog kazališta danas se nalazi Gradsko kazalište mladih.[40]

5.4. Prokurative

Zbog financijskih poteškoća splitska Općina često nije bila u mogućnosti pokretati veće građevinske projekte, stoga je Ante Bajamonti svoje zamisli financirao sam ili preko dioničkog društva *Associazione dalmatica*. U radu društva Bajamonti se često nije vodio zakonima niti je mario mnogo za dokumentaciju zbog čega je bio napadan nakon političkog pada. *Associazione dalmatica* bio je glavni izvor za financiranje izgradnje Prokurativa koje su zauzele najveći dio nekadašnjeg Marmontovog perivoja, a dobile su ime prema venecijanskim *Procuratie Nuove*. Godine 1862. Bajamonti je na općinskom vijeću najavio gradnju tog monumentalnog sklopa za kojeg D. Kečkemet smatra da je najznačajniji urbanistički projekt u Dalmaciji 19. stoljeća.[41]

[39] D. KEČKEMET 2007., 216., 218.
[40] D. KEČKEMET 2007., 219., 224.-226., 230., 232.-234., 242., 249., 251.
[41] D. KEČKEMET 2007., 255.-257., 259.

Bajamonti je Prokurative zamišljao kao sklop koji je trebao služiti raznim funkcijama. Projekt je izveo Giovanni Battista Meduna koji je izradio i plan kazališta, a zamišljene Bajamontijeve ustanove smjestio je u dva bočna krila u neorenesansnom stilu koja su se trebala otvarati prema sjeveru, odnosno prema moru. Bočna krila su bila zamišljena kao dvokatne strukture (Slika 7.) s prizemljem rastvorenim arkadama na stubovima unutar kojih je bilo smješteno 28 trgovina i s gornjim katom otvorenim biforama gdje je bilo smješteno 17 stanova. Zapadno krilo bilo je izgrađeno između 1864. i 1865. pod vodstvom Dujma Marcocchija. Istočno krilo započeto je tek 1908., nakon Bajamontijeve smrti, od strane Austro-Ugarske banke koja je odlučila podignuti prvih pet lukova dok je ostatak trebalo financirati Ministarstvo trgovine. Radove na istočnom krilu vodio je Dane Matošić te je ono izvedeno mnogo skromnije od zapadnog s tim da su pučani bili iznimno nezadovoljni pročeljem koje je bilo okrenuto prema Marmontovoj ulici.[42]

Prokurative su već za Bajamontijevog života prešle u vlasništvo Josipa Piperate nakon čega je sklop bio u vlasništvu raznih banaka. Za vrijeme talijanske okupacije Dalmacije fašisti su Prokurative smatrali svojim sjedištem i simbolom.[43] Zanimljivo je da su na trgu ispred Prokurativa prvotno bile posađene murve koje su ubrzo posjećene, a trg je bio i prvotna lokacija Meštrovićevog spomenika Luki Botiću koji je 1921. prenesen na Marjan.[44]

5.5. Monumentalna česma

Monumentalnu česmu, u puku poznatu Bajamontušu, dao je 1880. godine podignuti Bajamonti u znak dovršetka radova na obnovi Dioklecijanova vodovoda. To je bio iznimno važan trenutak u povijesti Splita jer je to bio prvi put od 7. stoljeća kako je u grad potekla pitka voda. Za financiranje fontane u proljeće 1880. počeli su se skupljati dobrovoljni prilozi građana, a prema nekim podacima saznaje se da je novčano sudjelovalo oko 12 000 građana, gotovo svaki stanovnik tadašnjeg Splita. Kada je izrađen drveni model odlučeno je da se fontana postavi ispred Bajamontijeve palače, u osi s *Teatro Bajamonti*.[45] Fontana je bila naručena u padovanskog skulptora Luigija Cecconija čije je uratke Bajamonti vidio kada je boravio na liječenju u Padovi. Fontana je u dijelovima bila dopremljena u Split 2. rujna 1880. i odmah se krenulo s njenim sastavljanjem, a kada je autonomaška stranka izgubila na izborima fontani je bilo izgrađeno samo kameno postolje. Nakon toga su se radovi iznimno

[42] S. PIPLOVIĆ 2015., 248., 249.
[43] D. KEČKEMET 2007., 276.
[44] S. PIPLOVIĆ 2015., 254., 255.
[45] S. MULJAČIĆ 1993., 103., 104., 110.

usporili što je imalo političke razloge te se svečano otvaranje, na kojoj nije prisustvovao Bajamonti, održalo tek 1888. godine.[46]

Postolje fontane bilo je izvedeno u bračkom kamenu, sama fontana od veroneškog, a skulpture od kararskog mramora (Slika 8.). Postolje se sužavalo prema gore te je bilo sačinjeno od tri donje oktogonalne razine i pet gornjih kružnih razina. Na postolje je bilo postavljeno osam figura, četiri Nereide i četiri Tritona, koje su u desnoj ruci nosile vesla ili trozube, a u lijevoj pužoliku školjku prislonjenu na usta iz kojih se izlijevala voda u manje bazene u obliku školjki ispred njih. Prvi bazen bio je oktogonalan, promjera šest metara, a uglovi su završavali školjkama. Iz tog bazena izranjala su četiri konja sa sirenama te je ponad njih bio izveden još jedan manji oktogonalni bazen, kao simbol Jadranskog mora, koji je na obodu imao četiri glave, alegorije četiri vjetra, iz čijih usta je tekla voda u veći bazen. Iz manjeg bazena izvirao je stup koji je bio dekoriran raznim morskim bićima i koji je podržavao kružnu školjku na vrhu fontane koja je simbolizirala salonitanski zaljev. Iz školjke su izbijali mlazovi vode kao simbol Jadra, a iznad su bile postavljene alegorije civilizacije, snage volje, trgovine i industrije. Na samom vrhu fontane bila je postavljena polunaga figura visine oko dva metra koja je desnom rukom bila naslonjena na konzulski štap, a lijevom je pokazivala prema istoku, odnosno prema budućnosti koju je Bajamonti vidio u željezničkoj povezanosti s Beogradom. Ovaj složeni ikonografski program vjerojatno je osmislio sam Bajamonti, a fontana je često bila motiv razglednica tog vremena.[47]

Za vrijeme talijanske okupacije Dalmacije na vrhu fontane se vijorila talijanska zastava nakon čega se fontana počela povezivati s fašističkim pokretom. Situaciji nije pomoglo ni omalovažavanje historicističkog izraza tijekom 20. stoljeća. Važno je naglasiti da je Luigi Cecconi bio vrstan talijanski skulptor koji je stvarao u stilu akademskog realizma koji je vladao u vremenu nakon Canove. Zbog povezivanja s fašizmom i krivog suda o umjetničkoj kvaliteti fontane nitko nije previše mario zbog njenog miniranja koje se dogodilo 1947. godine u sklopu jedne radne akcije koja je za cilj imala uklanjanje zaostalih ruševina nakon savezničkog bombardiranja. Pojedine fragmente sakupio je tadašnji ravnatelj Galerije umjetnina i slikar Vjeko Parać te ih kasnije darovao Muzeju grada Splita. Nedugo nakon miniranja fontanu je zamijenio kružni bazen s vodoskokom Milorada Družeića, a Bajamontuša je pala u zaborav. Ponovni interes za Monumentalnom česmom se pojavio 1979. kada je na izvorno mjesto postavljena replika za snimanje serije Velo misto. Od tada se

[46] D. KEČKEMET 2007., 180., 182., 192., 193.
[47] D. KEČKEMET 2007., 182.-184.

periodično javlja interes za izvedbu rekonstrukcije fontane iako Duško Kečkemet napominje kako je nju gotovo nemoguće uklopiti u današnji kontekst obnovljene splitske rive.[48]

6. Zaključak

Završni rad bavi se proučavanjem važnih urbanističkih zahvata i odabranih arhitektonskih projekta izvedenih u Splitu u drugoj polovici 19. stoljeća, a za koje je bio zaslužan tadašnji gradonačelnik Ante Bajamonti. Nastojalo se pružiti uvid u ideologiju Bajamontijeve, odnosno autonomističke politike i istaknuti razlike s iredentizmom s kojim se taj pokret često poistovjećuje. Cilj je bio pokazati Bajamontijeve motive u promicanju monumentalnih projekata u Splitu, isto tako naglašavajući neke njegove propuste u izvođenju istih. Zbog velike umjetničke i graditeljske produkcije koja je bila inicirana u tom periodu pregled je morao biti sužen, ali je bio usmjeren na najznačajnije gradnje koje su ostvarene na prostoru nekadašnjeg Marmontovog perivoja.

Neke građevine koje su bile izgrađene zaslugom Bajamontija, a koje su bile simbol grada, danas zbog nemara i krivog tumačenja više ne postoje. Takva građevina bila je *Teatro Bajamonti* koji je bio kulturno žarište Splita i cijele Dalmacije i koji je upoznavao publiku sa suvremenom umjetničkom praksom Europe. Ta građevina nije bila dugog vijeka, a prema nagađanjima uništili su je Bajamontijevi politički protivnici nakon čega mu nije bilo dopušteno da zgradu obnovi. Sličnu sudbinu imala je tzv. Bajamontuša koja je bila remek djelo historicističkog izraza i koja bi danas u Splitu sigurno bila jedna od važnijih arhitektonskih atrakcija. Fontana je zbog pogrešne ocijene kvalitete umjetničkog izraza i zbog povezivanja s fašističkim pokretom minirana nakon Drugog svjetskog rata, a tek manji broj fragmenata se sačuvao u Muzeju grada Splita. Mnogo se pričalo o rekonstrukciji fontane, ali je zapravo upitno koliko je ta rekonstrukcija opravdana u gradu koji još uvijek ne uviđa važnost zaslužnog splitskog gradonačelnika.

Od građevina koje su sačuvane na tom prostoru palača Bajamonti-Dešković jednim dijelom prolazi kroz rekonstrukciju koja je otežana zbog adaptacija koje su izvodili kasniji stanari. Po pitanju prihvaćenosti čini se da su Prokurative najbolje prošle jer su s vremenom postale jedan od simbola Splita, iako su dugo vremena bile povezivane s fašističkim pokretom. Posljednjih godina, pogotovo u ljetnim mjesecima, trg koji je „obgrljen“ krilima te

[48] D. KEČKEMET 2007., 186., 187., 195., 196., 198.

strukture prepun je stolova brojnih restorana koji se nalaze na toj lokaciji tako da se uopće više ne može doživjeti prostor.

U Splitu još uvijek nije došlo do potrebne valorizacije spomenika čiju je izgradnju potakao gradonačelnik Ante Bajamonti. Važnost djelovanja Bajamontija u Splitu bila je osporavana već za njegova života, a za vrijeme talijanske okupacije Dalmacije u Drugom svjetskom ratu kada su fašisti Bajamontijeva zdanja uzeli kao sjedišta svojih institucija ta su se zdanja počela povezivati s fašističkim pokretom. Pogrešna tumačenja Bajamontijeve politike, a time i osporavanje umjetničke vrijednosti njegovih projekata doveli su do zanemarivanja i namjernog uništavanja pojedinih spomenika. Iako se danas na pojedinim primjerima, kao što je restauracija Bajamontijeve fontane na splitskom pazaru i oslika palače Bajamonti-Dešković, može uočiti briga grada za nasljeđem iz 19. stoljeća u širem kontekstu još nije došlo do prepoznavanja Ante Bajamontija kao ključne osobe za razvitak grada Splita.

7. Literatura

Duško Kečkemet, *Ante Bajamonti i Split*, Split, 2007.

Katarina Lujak, Fontana na pazaru će se 'šminkati' do proljeća, u: *Slobodna Dalmacija*, 14. siječnja 2015.

Branko Matulić, Restauracija stropnog oslika u salonu prvog kata palače Bajamonti-Dešković, *Kulturna baština*, 34 (2007.), 255-270.

Konzervatorsko-restauratorski zahvati na stropnom osliku palače Bajamonti-Dešković u Splitu, (ur.) Ferdinand Meder, Split

Slavko Muljačić, Studija o prostornom razvoju Marmontove ulice u Splitu, *Kulturna baština*, 20 (1990.), 119-134.

Slavko Muljačić, Novi i zaboravljeni podaci o gradnji i rušenju Monumentalne česme na splitskoj obali, *Kulturna baština*, 22-23 (1993.), 103-124.

Slavko Muljačić, Prošlostoljetni Split kroz djelovanje Vicka Andrića, *Kulturna baština*, 24-25 (1994.), 217-228.

Slavko Muljačić, Regulacijski plan Splita Francesca Locatija iz godine 1862., *Kulturna baština*, 37 (2011.), 173-190.

Slavko Muljačić, Studija o prostornom razvoju Marmontove ulice u Splitu, s posebnim osvrtom na građevinski sklop uz Obrov (1807-1989), *Kulturna baština*, 20 (1990.), 119-134.

Grga Novak, *Povijest Splita: Knjiga treća, od 1797. godine do 1882. godine*, Split, 1965.

Stanko Piplović, Splitske Prokurative, *Kulturna baština*, 41 (2015.), 245-290.

Stanko Piplović, Uresno povjerenstvo splitske Općine, *Kulturna baština*, 21 (1991.), 151-166.

Josip Vrandečić, *Dalmatinski autonomistički pokret u XIX. stoljeću*, Zagreb, 2002.

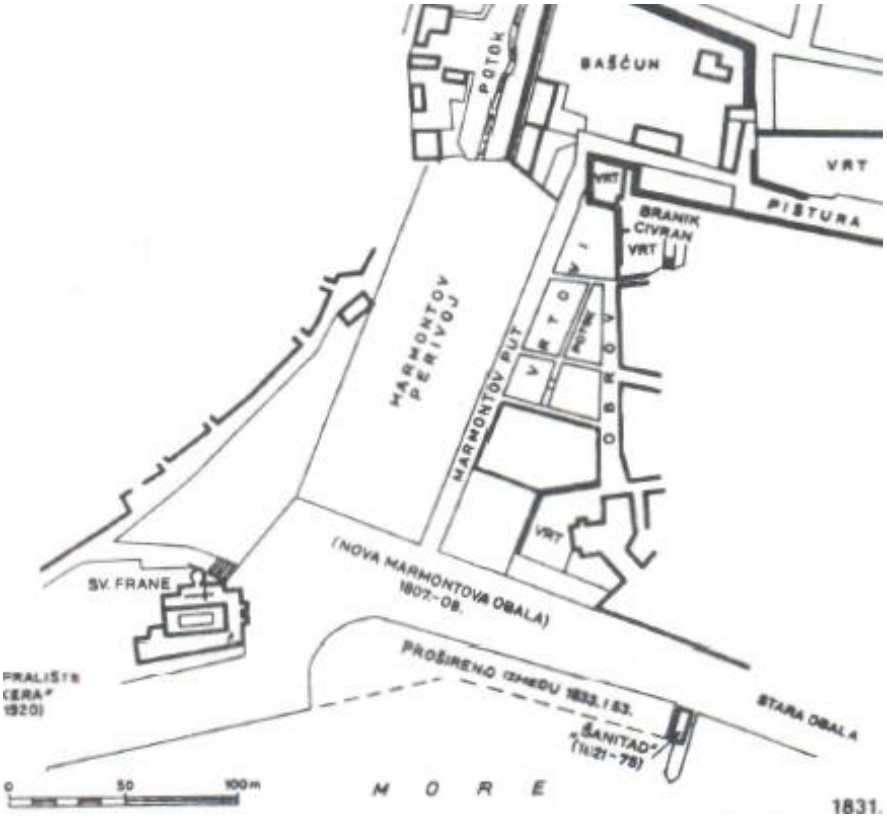
Regulation of Marmont's Park During the Time of Ante Bajamonti

In the other half of the 19th century Dalmatia was shaken by severe political circumstances in which there were fierce conflicts between autonomous and nationalists. It was in this period, from 1860 to 1880 to be precise, that Dr. Ante Bajamonti, the leader of the autonomous party, became the mayor of Split. Bajamonti made great efforts to rise Split to the level of an European city, and that he made primarily through ambitious construction projects. This work focuses on the construction created by Bajamonti in the Marmont's park, a land intended to be regulated by the French General Auguste Marmont in the first half of the 19th century. In order to highlight the connection between Dalmatia and the Italian culture, Bajamonti hired Italian masters for the projects in Marmont's park so the whole complex had an Venetian expression. After the nationalists won at the local elections in 1880 Bajamonti's merits for the city of Split were put on dispute and the buildings built up through his endeavor became the eyesore for his political opponents and the citizens of Split. The construction projects that Bajamonti performed got since that time, and especially during the Italian occupation of Dalmatia, the wrong political connotations and the erroneous judgment on the artistic value. For these reasons these valuable artistic achievements of the second half of the 19th century had become uncared-for to this day.

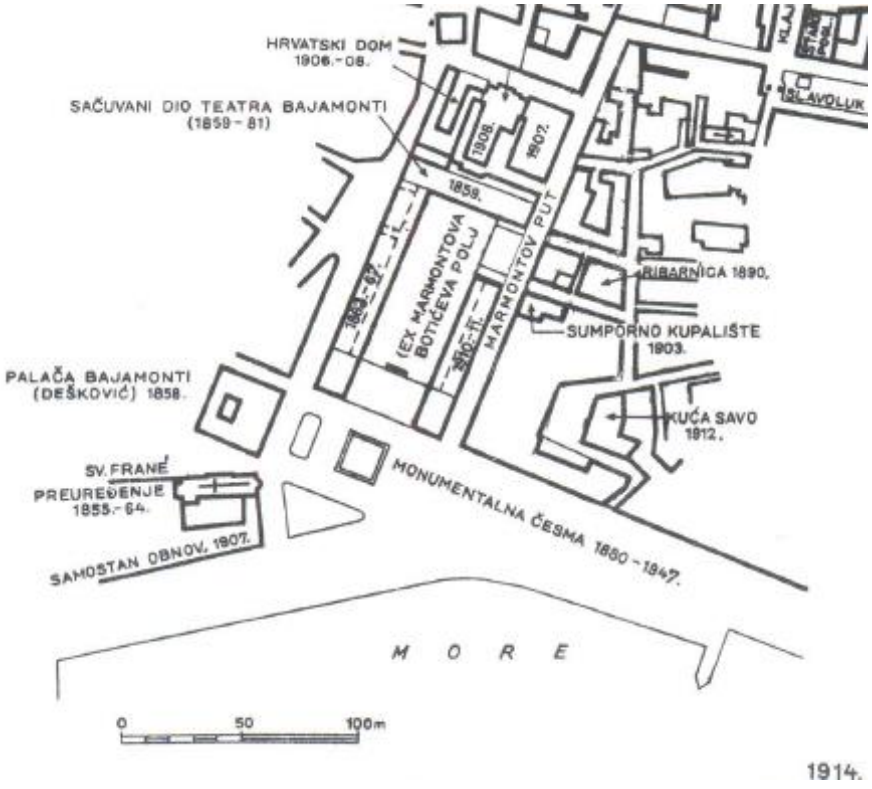
Key words: Ante Bajamonti, urbanization of Split, Marmont's park

8. Prilozi

Slika 1.: Marmontov perivoj 1831. godine, tlocrt (izvor: S. MULJAČIĆ 1990., 121.)

Slika 2.: Marmontov perivoj 1914. godine, tlocrt (izvor: S. MULJAČIĆ 1990., 126.)

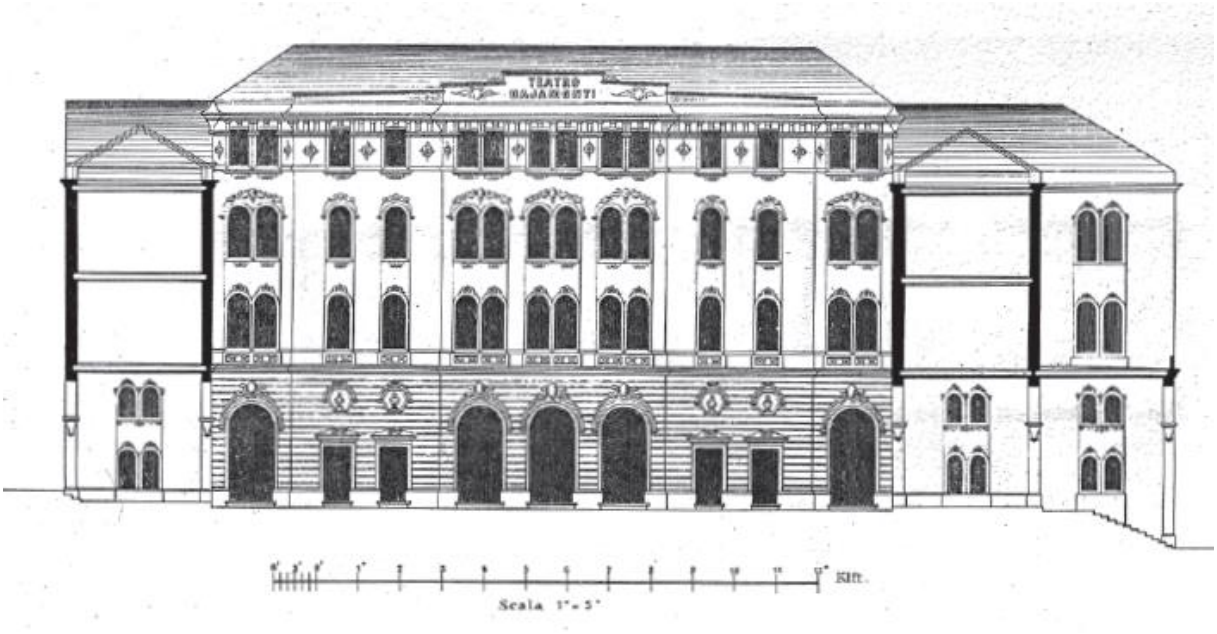
Slika 3.: Palača Bajamonti-Dešković, pročelje (izvor: KATALOG 2009., 2.)

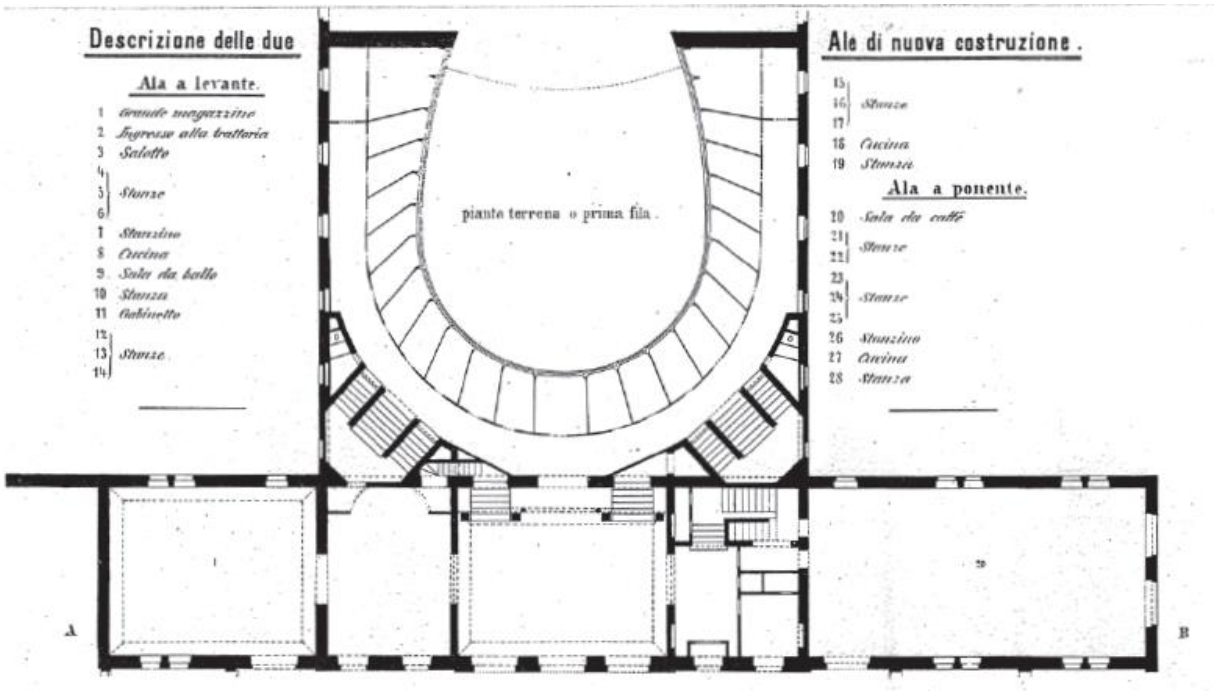
Slika 4.: Antonio Zuccaro, svod glavnog salona palače Bajamonti-Dešković (izvor: KATALOG 2009., 21.)

Slika 5.: Giovanni Battista Meduna, projekt *Teatro Bajamonti*, pročelje (izvor: D. KEČKEMET 2007., 207.)

Slika 6.: Giovanni Battista Meduna, projekt *Teatro Bajamonti*, tlocrt gledališta (izvor: D. KEČKEMET 2007., 208.)

Slika 7.: Prokurative, zapadno krilo, razglednica (izvor: S. PIPLOVIĆ 2015., 286.)

Slika 8.: Monumentalna česma, razglednica (izvor: Digitalna zbirka Gradske knjižnice Marka Marulića Split)

